

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ב"ה

תיק 1110763/10

בבית הדין הרבני האזורי תל אביב יפו

לפני כבוד הדיינים:

הרב ישראל שחור, הרב דניאל כ"ץ, הרב נפתלי הייזלר

התובעת: פלונית (ע"י ב"כ עו"ד טו"ר צבי גלר וטו"ר זיו ברקוביץ)

נגד

הנתבע: פלוני (ע"י ב"כ עו"ד שמעון בן סימון)

הנדון: חיוב כתובה למרות טענת הבעל לפטור משום 'מקללת בעלה'

פסק דין

לפני בית הדין הופיעו הצדדים ובאי כוחם, הגישו ראיות ונחקרו. הוגשו סיכומים.

העובדות המוסכמות

הצדדים נישאו בי"ז במרחשוון ה'תשע"ו (29.10.15) והתגוררו ביחידת דיור הסמוכה לבית הורי האישה. האישה עזב את הבית בכ"א בטבת ה'תשע"ז (19.1.17), כעבור שלושה ימים פתח בהליך ליישוב סכסוך, ולאחר תקופת עיכוב ההליכים הגישו שני הצדדים תביעות – תביעת גירושין מצד האישה ותביעת שלום בית מצד האישה.

לאחר כשנה של התדיינויות שבמהלכן שלח בית הדין את הצדדים לייעוץ נישואין, שלא צלח, התגרשו הצדדים בכ"א בטבת ה'תשע"ח (7.1.18) והותירו את עניין הכתובה להכרעת בית הדין. הכתובה צורפה והסכום הכתוב בה הוא חמישים ושניים אלף דולרים.

בית הדין הורה על עיקול החשבון המשותף לצורך הבטחת תשלום הכתובה.

טענות הצדדים, העדויות והראיות

האישה טוענת שהגירושין נעשו ביוזמת האישה – היא הייתה מעוניינת בשלום בית לאורך כל הדרך, אך האישה לא נעתר לכך ועמד על רצונו לגירושין ללא סיבה של ממש. על כן היא זכאית לכתובתה.

האישה טוענת שלא הייתה לו ברירה אלא להתגרש. לדבריו, ספג התקפי זעם שכללו אלימות מילולית רבה ואף אלימות פיזית, בתנאים אלו הוא נאלץ לעזוב את הבית ולהתגרש מאשתו, ולנוכח התנהגות כזו אישה מפסידה את כתובתה.

האישה מכחישה כל אלימות מצידה ולטענתה אף אם היו אירועים כאלו הם היו בתגובה לאמירות של האישה.

אירוע מכונן שעליו נחלקים הצדדים מקצה לקצה הוא האירוע שבעטיו עזב האישה את הבית: בסיומו של אירוע משפחתי של משפחת האישה, לפי גרסת האישה, הוא ספג השפלות וקללות מאשתו עד שהבין ש'כלתה אליו הרעה' ובפרט שהיא גם הסיתה בדרך את אימה

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ולטענתו אף הלכה להעיר אותה משנתה כדי שתתקוף גם היא את האיש, בכך כבר לא היה מסוגל לעמוד ולכן נמלט ולא חזר עוד. האישה מציגה תיאור הפוך לגמרי שלפיו האיש הוא שפגע בה ואף עצר לפתע את הרכב וסירב להמשיך בנסיעה. רק כשהיא הסכימה לנהוג, אף שהדבר היה קשה לה, הסכים לנסוע איתה. היא ביקשה מאימה שתסייע לה במצבה הנפשי הקשה, והאיש בינתיים כבר 'נמלט' מהמקום.

האיש הציג כראיות לדבריו מסמך מיחידת הסיוע שלפיו הודתה האישה במעשים שייחס לה, האישה טענה שההודאה נעשתה עקב דרישת אימו של האיש שתודה כתנאי לשיקום הבית וכי למפרע התברר לה שהיה זה 'תרגיל' כדי לקדם את הליך הגירושין.

כמו כן לטענתו עצם הגירושין הם ההוכחה לכך שהאישה היא הבעייתית שכן לא הייתה לו כל סיבה מצידו להתגרש.

האישה הציגה מכתבי אהבה של האיש אליה וטענה כי לא ייתכן שלאישה שמצרה כל כך את צעדיו של בעלה ושמקללת ומשפילה את בעלה, כפי שהאיש מציג זאת, ישלח האיש מכתבי אהבה. האיש השיב שמכתבים אלו נכתבו כתוצאה מדרישה שלה, ושלא ברצונו.

לטענתה אין לה הסבר של ממש מדוע האיש רצה להתגרש וייתכן שהדבר נבע מחוסר בשלות.

בבית הדין העיד הרב נחמני על כך ששמע את האישה והעיד על רצונה לחזור לשלום בית, הוא לא היה בקשר עם האיש כלל. כמו כן העיד הרב שמעון לב שטיפל בזוג והעיד על רצונה של האישה לשקם את הבית ועל שהוא היה סבור שיש סיכוי לשיקום.

דיון והכרעה

נקודת המוצא של בית הדין היא שכאשר הבעל הוא שיוזם את הגירושין והאישה חפצה בשלום בית היא זכאית לכתובתה. אולם האיש טוען שבמעשיה הפסידה האישה את כתובתה.

בסיכומי האיש הודגש כעיקר נושא הקללות שלדבריו גורם להפסד הכתובה, ולמרות אמירות שנשמעו במהלך הדברים גם בעניין אלימות פיזית, הרי ש'למסקנתו' יש לראות כפי הנראה כדבר עיקרי את עניין הקללות. יש אפוא לבחון באלו מקרים קללות גורמות להפסד כתובה ואם במקרה דנן היו אכן קללות בפועל.

הפסד כתובה בשל קללות האישה את בעלה

בגמרא (כתובות עב, א) נאמר רק הדין של "מקללת יולדיו בפניו" כסיבה להפסד כתובה. דין מקללת בעלה לא נידון בגמרא אלא בראשונים.

בשו"ת הרשב"א המיוחסות לרמב"ן (סימן קב) הובא והוכרע המקרה הבא:

שאלה: בעל המכה אשתו בכל יום, ומצטערת עד שהצריכה לצאת מביתו והלכה לבית אביה, והוא טוען שהיא מקללתו בפניו, והיא מכחישתו והיא אומרת שחמותה מחרחרת ריב בינו לבניה ומסבבת הכאותיה, ועל כן אינה רוצה לדור עם חמותה בחצר אחת – הודיעני אם יכולים בית דין לחייבו שבועה שלא יכה אשתו ושינהג עמה כראוי.

תשובה: אין לבעל להכות ולענות אשתו, דלחיים ניתנה ולא לצער, ואדרבא צריך לכבדה יותר מגופו. ואם טען שהיא מקללתו – בית דין חוקרין ושואלים לשכנים מי הגורם, ואם הוא מכה ומצער שלא כדין והיא בורחת –

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

הדין עמה, שאין אדם דר עם נחש בכפיפה, זכר לדבר: הגר. אבל אם מקללתו חנם הדין עמו, דהא מקללת בעלה בפניו מן היוצאות שלא בכתובה. ומכל מקום אם הדבר מסופק לבית דין מי הוא הגורם או אפילו הגיעו לדבר ברור שהבעל מכה שלא כדין – איני רואה שיכולים בית דין להשביעו שלא לעשות כן, אלא גוערים אותו ומייסרין ומודיעין שאם יכה שלא כדין שיהא חייב להוציא וליתן כתובה [...]

אם כן, לדבריו מקללת בעלה היא כמו מקללת הוריו, וצוין בפוסקים שכן היא גם דעת הרא"ה בחידושו לכתובות (שם).

אומנם הבית יוסף (אבן העזר סימן קטו) הביא את הדברים וכתב:

ואיני יודע מנין לו ואפשר שלמד מקל וחומר ממקללת יולדיו, וקל וחומר פריכא הוא דשאני התם דחמיר כבוד אב ואם, ועוד דאם כן לא היה משתמיט חד מהפוסקים לומר כן.

הבית יוסף שחלק אפוא על פסיקה זו – השמיטה משולחנו.

אלא שהרמ"א סבר שהדברים אינם נדחים מההלכה. בעקבות כך כתב הרמ"א (אבן העזר שם סעיף ד) שבכלל 'עוברת על דת יהודית' – "הוא הדין המקללת בעלה בפניו (הרמב"ן סימן קב)", ואם כך אף עליה נאמר הדין שבהמשך דברי השולחן ערוך שם: "בכל אחד מאלו תצא בלא כתובה, אם יש עדים שהתרה בה תחלה ועברה על התראתו. ואם אין עדים, תשבע שהוא כדבריה".

וראה גם בין חכמי הספרדים שפסקו כך: בשו"ת מהרי"ט צהלון (סימן קסב, ושוב בסימנים רלא ורמב) פסק כדבר פשוט שהמקללת בעלה יוצאת שלא בכתובה, וצוין שכן הוא בתשובות המיוחסות לרמב"ן, וכן בשו"ת לחם רב (סימן נב) ובשו"ת שופריה דיעקב (אבן העזר נד), ובשו"ת הגם שאול (לרבי שאול אבן דנאן, חלק א סימן סב) כתוב שזהו המנהג.

וראו עוד הרחבת דברים בעניין אצל פוסקי דורנו – דיין בית הגדול הגר"י אלמליח (אמרי משפט חלק א סימן יג, ונדפס לפי כן בקובץ שורת הדין) ואב"ד ירושלים הגר"א לביא (עטרת דבורה חלק א סימן מט) ובדברי הפוסקים שציינו אליהם בפירוט רב.

אך בפוסקים הועלו כמה נידונים בדין זה:

א. האם יש צורך בקללה בשם: בפתחי תשובה (אבן העזר סימן קטו סעיף י) הועלתה סברה בשם אחד האחרונים שזהו התנאי להפסד הכתובה בשל קללה. למעשה כבר צוין שמפורש בראשונים – בספר תלמידי רבנו יונה (מובא בשיטה מקובצת כתובות שם) – שלא כדבריו ולכך יש להוסיף גם חיבור נוסף מאחד הראשונים רבי אברהם בן רבי יום טוב מטודילה תלמיד הריטב"א (על כתובות) הנדפס מחדש (מהדורת ר"ע שבת) שכתב במפורש דלא כדבריו, וכן היא סתימת כל הפוסקים.

ב. קללה בזמן הזה: בשו"ת דברי מלכיאל (חלק ג סימן קמה) צוין שיש לבחון אם קללות בזמן הזה הן בעלות אותו משקל כמו בתקופת הגמרא והראשונים או שלפי רוח הדור והזמן יש להן משקל מועט יותר. הכרעת הפוסקים שהביאו את דבריו היא שיש משקל למצב הדור, התקופה והחברה בה חיים בני הזוג.

ג. התראה: בשולחן ערוך נכתב שיש להתרות באישה טרם שהיא מפסידה כתובתה. בשאלה מי המתרה נקטו הפוסקים שאין זו התראה של בית הדין בדווקא ודי גם בהתראת הבעל בפני עדים.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ד. נוסח ההתראה: יש שכתבו שיש להתרות בה בפירוש "אם תמשיכי, תפסידי כתובתך", אך למעשה הלכה מקובלת היא שדי באמירה של הבעל שהוא דורש להימנע מפעולה פוגעת זו מכאן ואילך (ראה פתחי תשובה סימן קטו ס"ק יא וש"ת מהרח"ש חלק ד סימן נו).

ה. מקרים שבהם אין צריך התראה: יש שכתבו שבדבר המפורסם שאסור לעשותו אין צורך בהתראה, אולם היינו דווקא בדברים מובהקים אך לא כל קטטה או גידוף בכלל (ראה באריכות בדברי הפוסקים שציינו למעלה).

ו. מדוע מקללת: הרשב"א בתשובה המצוטטת למעלה כתב שיש לבדוק מדוע יש קללות, ואם הגורם הוא הבעל אין בקללות האישה כדי להפסידה את כתובתה. בעקבותיו נקטו פוסקים רבים שיש לברר מי הגורם לקללות ואין הקללות מהוות סיבה להפסד כתובה בכל מקרה.

סוף דבר: במקרה דנן לא הייתה התראה, ואף אם הייתה, לא נתברר אם אכן יצאו הדברים ממנו או ממנה, ונקטו הפוסקים (ראה דרכי משה סימן קנד ס"ק כא) שסתם נשים בחזקת כשרות ואין לתלות באישה שמקללת ללא סיבה. וכך ודאי בנידוננו שאדרבה: האישה הייתה מוכנה לתקן, להשלים ולשפר את הליכותיה ולהתאימן לנישואין – מה שלא ניתן לומר במקרה זה על האישה.

לנוכח זאת נראה שחייב הכתובה במקומו עומד.

בשולי הדברים נציין למחלוקת הראשונים אם איסור קללה הנאמר בתורה הוא מחמת הפגיעה והנזק שנגרם לזולת או בשל פחיתות נפש של המקלל האוחז בהנהגה לא ראויה. הדברים הובאו בספר החינוך (מצוה רלא):

אף על פי שאין בנו כח לדעת באי זה ענין תנוח הקללה במקולל ואי זה כח בדבור להביאה עליו, ידענו דרך כלל מכל בני העולם שחוששין לקללות – בין ישראל בין שאר האומות – ויאמרו שקללת בני אדם, גם קללת הדיוט, תעשה רושם במקולל ותדביק בו המארה והצער. ואחר דעתנו דבר זה מפי הבריות נאמר כי משרשי המצוה שמנענו ה' מהזיק בפינו לזולתינו כמו שמנענו מהזיק להם במעשה. וכעין ענין זה אמרו זכרונם לברכה (מועד קטן יח ע"א) "ברית כרותה לשפתים" כלומר שיש כח בדברי פי אדם.

ואפשר לנו לומר לפי עניות דעתנו כי בהיות הנפש המדברת שבאדם חלק עליוני, וכמו שכתוב (בראשית ב, ז) "ויפח באפיו נשמת חיים" [נוסף הפסוק: "ויהי האדם לנפש חיה"] ותרגם אונקלוס [על "לנפש חיה"] "לרוח ממללא" – נתן בה כח רב לפעול אפילו במה שהוא חוץ ממנה. ועל כן ידענו ונראה תמיד כי לפי חשיבות נפש האדם ודבקוה בעליונים, כנפש הצדיקים והחסידים, ימהרו דבריהם לפעול בכל מה שידברו עליו. וזה דבר ידוע ומפורסם בין יודעי דעת ומביני מדע.

ואפשר לומר עוד כי הענין להשבית ריב בין בני אדם ולהיות ביניהם שלום כי עוף השמים יוליך את הקול ואולי יבואו דברי המקלל באזני מי שקילל.

והרמב"ם זכרונו לברכה אמר בטעם מצוה זו: כדי שלא יניע נפש המקלל אל הנקמה ולא ירגילנה לכעוס. ועוד האריך בענין בספרו.

ונראה לי מדבריו שלא יראה הוא בדעתו נזק אל המקולל בקללה, אלא שתרחיק התורה הענין מצד המקלל שלא ירגיל נפשו אל הנקמה והכעס ואל פחיתות המדות. וכל דברי רבנו נקבל, עם היות לבנו נאחז במה שכתבנו יותר.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

חיוב שבועה

עניין נוסף שיש לדון בו הוא אם יש חיוב שבועה (שלא קיללה ללא סיבה ולאחר התראה). הרמב"ם (הלכות אישות פרק כד הלכה יד) כתב:

העוברת על דת צריכה התראה ועדים ואחר כך תפסיד כתובתה. עברה בינו לבינה, וידע שהיא עוברת על דת והתרה בה בלא עדים, וחזרה ועברה: הוא טוען ואומר "עברה אחר התראה" והיא אומרת "לא עברתי כלל" או "לא התרה בי" – אם רצה להוציא הרי זה נותן כתובה אחר שתשבע שלא עברה, שאם תודה שעברה אחר התראה זו אין לה כלום.

כך כתב גם הטור (אבן העזר סימן קטו): "ואם אין עדים – תשבע שהוא כדבריה."

בביאור דין השבועה נחלקו ראשונים ואחרונים.

המגיד משנה (הלכות אישות שם) כתב:

זה מבואר שמחלוקת האיש והאשה בזה הוא כשאר כל התביעות שבין אדם לחבירו, וכיון שהבעל רוצה להפסידה כתובה – עליו להביא הראיה, ומכל מקום בלא ראיה יכול להשביעה. ונראה לי דדוקא כשידוע שעברה על דת אלא שנחלקו אם היה אחרי התראה אם לא, או אם היתה שם התראה כלל. אבל אם אינו ידוע אם עברה אם לא – נראה שאינו יכול להשביעה, כיון ששטר כתובתה בידה ואחזוקי אינשי ברשיעי לא מחזקינן. וכל שכן הוא לדעת רבינו שכתב (פרק יד מהלכות מלוה ולוה) שהטוען בשטר חוב "שטר אמנה" או "רבית היה בו" או "אבק רבית" – שאינו יכול להשביע המלוה מחמת כך אלא ישלם ואחר כך יטעון על המלוה במה שירצה – אם יודה יחזיר לו, ואם כפר ישבע היסת. ואף כאן: כיון שאין ידוע שעברה הדין כן – חייב לפרעה ואחר כך, אם רצה לטעון עליה – אם תודה תחזיר, ואם תכפור תשבע היסת. כנ"ל.

הרי שלדעתו מדובר בשבועה כנגד שטר, ולכן רק אם יש עילה ברורה להפסד הכתובה יש מקום להשביעה לפני הגבייה, ואם לאו יכול להשביעה היסת רק לאחר הגבייה.

ואילו הבית יוסף (אבן העזר שם) הסביר בפשיטות: "זה פשוט, שהוא כדין מוציא שטר חוב על חבירו, והלה טוען 'פרוע הוא' – שבעל השטר צריך לישבע קודם שיגבה." ומדבריו עולה שאין צורך בתנאי שיהיה ידוע שעברה על דת אלא עצם טענת הבעל שהאשה אינה זכאית לכתובה היא סיבה להשביע אותה. והדרכי משה (שם ס"ק ט) חיזק פירוש זה וטען שמוכח כדברי הבית יוסף מדברי הרמב"ם עצמו בהמשך הדברים (הלכה יז) בעניין מי שראה אשתו שזינתה, שיכול להשביעה על כך מכיוון שזו טענה הפוטרת מכתובה. ובאמת המגיד משנה, לשיטתו, תמה (שם) על הרמב"ם וסיים "דברי רבינו צריכים תלמוד" וציין שגם הרמ"ך השיג עליו בעניין שבועה זו.

להלכה הביא השולחן ערוך את דברי הרמב"ם בסתם כפי הבנתו שבבית יוסף.

ואומנם נראה שגם לשיטת השולחן ערוך היינו דווקא שהבעל דורש שבועה, כלשון הגמרא (בטוען "פרעתי" נגד שטר) "אישתבע שלא פרעתיך" אך אם אין הוא דורש שבועה אין מוטל על בית הדין להשביע. ומצאתי ראיה לכך בתשובת מהר"ם מרוטנבורג המובאת בהגהות מימוניות (הלכות אישות פרק כד אות ג) שפסק להלכה כדבר פשוט שאם אין עדים על ההתראה משלם כתובה ולא כתב שתישבע.

וכן הוא מפורש בלשונו של הבית יוסף שבכסף משנה (שם – הלכה יז הנ"ל):

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

דכשהוא [...] טוען "פרעתוך" [...] אומר לה "תשבעי לי שלא פרעתוך", שצריך לישבע בנקיטת חפץ שלא פרעו [...] ודייק רבינו לכתוב "משביעה" ולא כתב "צריכה לישבע" מפני שהטוען על שטר חוב "פרעתיו" – אומרים לו "זיל שלם", ואם טען "ישבע לי שלא פרעתיו" – אז אומרים לו שישבע, כדאיתא בפרק שבועת הדיינין וכתבו רבינו בפרק י"ד מהלכות מלוה.

לנוכח זאת ממה נפשך במקרה זה אין חיוב שבועה הן מצד השיטה שאין כלל חיוב שבועה כאשר לא נודע קיום המעשים והן מצד השיטה החולקת על זכות הבעל לדרוש שבועה.

הודאת האישה

הודאת האישה בפני העובדת הסוציאלית ביחידת הסיוע הוצגה כראיה. לנוכח העובדה שהאישה חוזרת בה מההודאה זו ומציגה 'אמתלא', והיות שלא נעשתה הודאה זו בפני בית דין, בית הדין אינו יכול לקבל את ההודאה שאינה עדיפה מההודאה בפני דין אחד שבעל הדין יכול לחזור בו ממנה.

פשרה

אולם נוכח כל הטענות והיות שיש מקום לספקות בעניין, והללו לא נתבררו, בית הדין סבור שמכוח הפשרה יש להפחית סכום מסוים בשיעור של כשליש מן הכתובה.

פסק דין ומתן הוראות

- א. האישה חייב לאשה שני שלישי משווי כתובתה, ועליו לשלם לאישה 35,000 דולרים.
 - ב. לצדדים חשבון מעוקל ובו כספים משותפים, על הצדדים להודיע לבית הדין כיצד רצונם לבצע את שחרור העיקול. בהיעדר הסכמה ייתן בית הדין את החלטתו.
 - ג. מותר לפרסם פסק דין זה לאחר השמטת פרטים מזהים.
- ניתן ביום כ"ז בניסן התשע"ט (2.5.2019).

הרב נפתלי הייזלר

הרב דניאל כ"ץ

הרב ישראל שחור

עותק זה עשוי להכיל שינויי ותיקוני עריכה